

RECENZE

Frank S. Freeman, *Theory and Practice of Psychological Testing*. Holt, Rinehart and Winstron, New York 1962, 697 stran, 3. vydání.

Recenzovaná kniha vychází v rozmezí 10 let již ve třetím vydání, které je oproti předchozímu (1957) značně rozšířeno a přepracováno; je také doplněno novými diagnostickými metodami, z nichž některé byly vyvinuty v nedávné době.

Kniha pojednává v šestadvaceti kapitolách jasného a srozumitelného textu o 1. základních teoretických principech koncepce testové psychodiagnostiky, 2. o interpretaci testových výsledků a 3. o rozšířených testech inteligence, schopností, vědomostí a dovedností (asi 105 testů) a jednotlivých složek osobnosti (přes 50 testů).

První kapitola je věnována historii testové psychodiagnostiky, rozboru podmínek vzniku testů a možnosti využití testů v jednotlivých oblastech praxe.

Druhá kapitola pojednává o základních statistických pojmech, jejichž znalost je nezbytná pro porozumění standardizaci a hodnotě testů.

Ve třetí až páté kapitole autor rozebírá základní otázky psychologických testů: co je to test, psychologické požadavky na objektivitu a vhodnost testu, problémy standardizace testů — a to jednak způsoby dosažení spolehlivosti (reliability) a kritéria (podmínky) spolehlivosti a jednak validizaci testů, typy validity, kritéria validity, metody výpočtu validity atd.

Psychologický test je zde definován poměrně široce jako „standardizovaný nástroj určený k objektivnímu měření jedné nebo více stránek osobnosti pomocí vzorků (samples) verbálních či nonverbálních odpovědí nebo pomocí chování“.

V šesté kapitole je probírána interpretace testových výsledků. Zde je zvláště patrný velký pokrok v pojetí interpretace. Autor si uvědomuje omezenost pouze kvantitativní, psychometrické, statistické interpretace, která je založena na matematickém výpočtu norem, na pojetí mentálního věku a IQ.

Proto podrobněji rozebírá kvalitativní a klinickou interpretaci výsledků testů, jež se opírá o zhodnocení spíše než o měření, ale bez měření se podle Freemana neobejde. Tím se autor sblíží se sovětským pojetím diagnostických zkoušek, které na klasickém testování kritizuje právě strohou kvantifikací a nedostatek zřetele k tomu, co vlastně testy měříme. Tento práve kritizovaný operacionalistický přístup k testům autor odmítá na několika místech. Tak např. zdůrazňuje, aby „tvůrce testu definoval stránku nebo stránky osobnosti, které hodlá měřit“, nebo na jiném místě píše: „Výsledky testu — ať už obecné inteligence, specifických schopností, osobnosti nebo učení — indikují status praesens zkoumané osoby. Neříkají však psychologovi, jakým způsobem jich osoba dosáhla; ani blíže neindikují, jaké faktory se podílely na jejím vývoji. Klinický přístup — i když přijímá a využívá standartizované testy a normy — klade důraz na posouzení a hodnocení jakéhokoliv výkonu a stavu jedince ve světle různých jiných zkoušek, pozorování a činností jedince; klade důraz na interpretaci objektivních kvantitativních dat podle jejich úlohy v rámci celku.“ Aby ještě více zdůraznil význam kvalitativního a klinického přístupu k testovým výsledkům, uvádí Freeman následující zprávy o psychologickém vyšetření, která „pomůže ujasnit a význam kvalitativních aspektů testových výsledků“.

Šestá kapitola obsahuje přehled definic inteligence a jejich rozbor. Autor se zde více méně distancuje od operacionalistického definování inteligence a podrobně diskutuje známou Stoddardovu definici („inteligence je schopnost vykonávat činnosti, které jsou cha-

rakterizovány 1. obtížností, 2. komplexitou, 3. abstraktností, 4. ekonomičností, 5. adaptivností cíli, 6. sociální hodnotou a 7. emergencí původních výtvorů a udržováním těchto činností za podmínek, které vyžadují koncentraci energie a resistenci k emočním vlivům“). Správně poznamenává, že definice inteligence má víc než teoretický význam. „Pojetí inteligence, které psycholog vyznává, ovlivní alespoň v určité míře obsah a organizaci testů, které vyvíjí.“ Podrobně je pojednáno o analýze mentálních schopností a jejich moderních pojetích (Thorndikeova multifaktoriální teorie, Spearmanova teorie dvou faktorů, Thurstonova teorie skupinových faktorů), a to např. z teoretického hlediska a pak z hlediska faktorové analýzy.

Osmá až dvacátá kapitola obsahuje přehled základních klasických i moderních testů inteligence a speciálních schopností, vývojových a didaktických testů. V samostatných kapitolách je pojednáno o Binetově škále a jejích revizích (včetně revize z r. 1960) a o Wechslerově testu. Ostatní testy jsou probírány méně podrobně podle základních znaků (např. individuální výkonové škály, nonverbální skupinové testy atd.).

Ve dvacáté první až dvacáté šesté kapitole autor probírá — po předběžné diskusi pojmu osobnost — základní testy osobnosti: posuzovací stupnice a jejich teorii, situační testy (sociometrické metody, psychodrama aj.), osobnosti inventáře, testy zájmů, postojů a hodnot (je zde zmínka o diagnostických možnostech Osgoodova sémantického diferenciálu), projekční testy (teorie, podrobně Rohrschach a T. A. T., asociční test, obrázkové a kresebné testy atd.).

Ve zvláštní kapitole je pojednáno o diagnostice mentálních poruch. Je zde podán výklad diferenciální diagnostiky a diagnostiky jednotlivých forem organických i funkčních poškození mozku, a to jednak pomocí klinického využití rozptylových obrazců Binetova a Wechslerova testu, jednak speciálními testy (např. vizuomotorický test Benderové, kterému je věnováno méně místa než v předchozím vydání knihy, test Babcockové, testy tvoření pojmů).

Tato část knihy, která obsahuje popis a rozbor konkrétních testů, se stejně jako část předchozí vyznačuje věcností a střídavostí, důrazem na kvalitativní interpretaci. Každá kapitola obsahuje stručnou historii testu, popis revizí, přehled subtestů a materiálu (pomůcek), zásady administrace a skórování, rozbor výsledků standardizace, validizace a reliability testu, uvádí, které funkce nebo stránky osobnosti jsou testem posilovány i vedlejší faktory, které mohou ovlivňovat testové výsledky a zkreslovat interpretaci. U důležitějších testů nechybí ani kritické zhodnocení.

Protože nemám možnost srovnávat Freemanovu knihu s jinými pracemi tohoto typu, nemohu posoudit její hodnotu v širších souvislostech. Domnívám se však, že je krokem vpřed ve srovnání s tím přístupem k testům běžným na západě, který byl v minulosti z marxistických pozic právem kritizován. Kniha poskytuje solidní informaci o testech, a i když nejsou všechny její názory pro nás přijatelné, je podnětná.

Lze ji snad vytknout, že se neopírá o jednotnou koncepci osobnosti a psychických funkcí a že více teoreticky nerozpracovává kvalitativní pojetí psychodiagnostiky (i když prakticky je dostatečně zdůrazňuje). Postrádáme zde též fundovanou klasifikaci testů, které v současné psychologii tvoří již nepřehlednou záplavu hodnotných i bezcenných diagnostických pomůcek.

Knihu lze doporučit ke kritickému studiu psychologům zaměřeným psychodiagnosticky.

Vladimír Smékal

G. R a s c h. *Probabilistic Models for Some Intelligence and Attainment Tests (Studies in Mathematical Psychology I.)*. Nielsen & Lydiche, Copenhagen 1960, str. 184.

Skutečnost, že psychologie dospěla ve svém vývoji do stadia, kdy je nejen schopna používat hotových matematických metod, ale i sama v některých oblastech matematicky formulovat svou detailní problematiku, dává vzniknout novému pomezímu psychologickému odvětví, jehož hlavní metodou je matematická dedukce a pro něž v analogii např. s matematickou fyzikou se ujmá název matematická psychologie. Autor G. Rasch je stálým konsultantem Dánského pedagogického výzkumného ústavu v tomto oboru.

Knihu analyzuje jednu ze základních psychologických situací, v níž každá z n zkoumaných osob řeší každou z k předložených úloh podobného charakteru, přístup k problému je však zcela nový. Při obvyklém způsobu rozboru získaných dat bývá vyslovována kritika, že základní statistické metody a tradiční faktorová analýza nezkoumají v této souvislosti jednotlivce, nýbrž variabilitu celých homogenních souborů. Naproti tomu autor zkonstruoval takový stochastický model, který je zaměřen na přímé stanovení charakteristik jednotlivých osob a nevyžaduje homogenitu zkoumaného souboru. To vyžadovalo nový přístup k pojmům „schopnost osoby“ a „obtížnost úlohy“, totiž nikoliv jejich už mnohokrát provedenou obsahovou analýzu, nýbrž vytyčení jejich formálních vlastností. Schopnosti jednotlivých osob jsou charakterizovány číselnými parametry $\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_n$, zatím co obtížnosti jednotlivých úloh